

JOHN HENRY MACKAY

Anarchia

Hetek teltek el.

Az emberek már nem keveredtek szenvedélyes beszélgetésekbe a Trafalgar téri „Véres Vasárnapról”. Ami azt illeti, a következő vasárnap hazafias önkéntesek egy csapata felajánlotta szolgálatait a rendőrségnek, de miután a téren néhány órán keresztül túrték a kíváncsi tömeg gúnyolódását és nevetgélését, amely nem próbálta visszaszerezni elvesztett jogát, esőtől átázva hazavonultak, anélkül, hogy használták volna frissen faragott bunkóbotjaikat.

A fényes parádé után az önkéntes önmegszégyenítés komédiája; a „véres vasárnap” után a „nevetség céltáblái”!

A Tér üres volt, úgy is maradt.

A „munkanélküliek” kérdése természetesen nem oldódott meg, de háttérbe szorult, és már nem kiáltott megoldásért az éhezés metsző hangján.

Chicagóban a meggyilkolt férfiak holttestét a lakosok példátlan áradata kísérte a sírjukig. Mint jóvátétel utáni vágy egy nagy bűnt követően.

A nagy események ideje elmúlt. Minden visszatért a normális kerékvágásba.

A napok egyre hidegebbé és nedvesebbé váltak, ahogy a hónap a végéhez közeledett.

Auban nem látta viszont Truppot, sem egyetlen korábbi barátját. Csak Dr. Hurt ritka látogatásai maradtak, „megmelegíteni a lábait” és elszívni egy pipát. Egyre közelebb kerültek egymáshoz spirituálisan, és kezdték egyre jobban megérteni egymást.

A vasárnap délutáni gyűlések, úgy tűnt, nem csupán átmenetileg szakadtak félbe, hanem végleg megszűntek. De Auban nem is gondolt a felélesztésükre. Most már meg volt győződve haszontalanságukról.

A klubok szintúgy; a Truppal való beszélgetés estéje óta egyszer sem látogatott el semelyikbe. És a legnagyobb változás a napjaiban – abbahagyta az éhség városrészein keresztül folytatott sétáit is.

Sok tennivaló várta. Életének főművébe fogott, amihez képest minden eddigi ténykedése csak előkészületnek számított.

Önmagának ezúttal aratott egy kis győzelmet.

A francia összeállítás vezetése, amelyhez segédkezni hívták Londonba három évvel korábban, kezdett az ő kezébe kerülni. Lelkiismeretességének, körültekintésének és függetlenségének köszönhetően a vállalkozást, amely elkészültéhez kö-

zeledett, fényes siker kísérte. Habár nélkülözhetetlenné vált a kiadóvállalatnál, amely az egyik legnagyobb ilyen volt Angliában, szolgálatait nem viszonzták kellőképpen, fizetését alig valamivel emelték meg.

Sokáig várt arra, hogy maguktól megadják ami járt volna. Addig várt, amíg a kezében nem volt az összes ütőkártya. Akkor egy nap megkereste őket és átadta lemondó levelét, év végi hatállyal.

Hosszú interjú következett a vállalat két tagjával. A szerződösszegés feletti erkölcsi felháborodásuk kitörésének pillanatában – amely szerződést Auban sem írásban, sem szóban nem kötötte, ellentétben övelük, „jóhiszeműen” – Auban kérlelni kezdte őket, hogy az efféle üzleti tranzakciók közben mellőzzék az érzelmeket. Ezután számításokkal demonstrálta nekik, hogy a mű kiadása során az egyetlen dolog, amit ők nyújtottak, a tőke volt, miközben ez a befektetés olyan jövedelmező volt számukra, hogy az óáltala végzett munka eredményének négyötöde őket illette.

Ezután, amikor felkérték, hogy maradjon még egy negyed évvel tovább, a mű előmunkálatainak befejezéséig, benyújtotta igényét: először is havi fizetésének a háromszorosára emelését.

„Sohasem fizettek még egyetlen alkalmazottuknak sem ennyit –”

„Sohasem végzett, bizonyára, még egyetlen alkalmazottuk sem ilyen munkát nekik –”

Továbbá – és ez volt Auban legfontosabb húzása, amelytől azt várta, legábbis bizonyos fokig, hogy biztosítsa jövőjét – részesedést a mű minden kiadásának profitjából.

„Volt-e példa valaha is ilyen követelésre?”

„Neki az lényegtelen. Jogukban áll eldönteni, elfogadják vagy elutasítják.”

Az előbbi választották.

Végül, Auban harmadik követelése: kompenzáció az eddig végzett munkájáért, a munka sikerességének függvényében, azonnal fizetendő.

„Ez gyalázatosan olyan, mint egy zsarolás.”

„Úgy nevezik, ahogy jól esik. Tanult tőlük. Talán meglepődtek? Talán nem nyomták le dolgozóik fizetését szintén, olyan alacsonyra, amennyire lehetséges? Ellen fog állni, és egyben ráveszi őket is –”

Amikor elment, az üzlettársak a fogaikat csikorgatták. De az agyafúrt üzletemberek hallgatólagosan elismerték, sohasem tisztelték annyira Aubant, mint abban a pillanatban...

Auban elküldte a szerződést, amelyet közösen vázoltak fel, az egyik legjobb ügyvédhez, hogy vizsgálja meg és hagyja jóvá, mielőtt aláírta és elkötelezte magát három hónapra.

Ezután egy ideig szabad volt; sohasem érezte olyan tisztán, milyen fontos is a pénzügyi függetlenség ahhoz, amit most akart csinálni...

Negyed év múlva eljön az idő, és visszatérhet Párizsba. Párizsba! A gondolatától gyorsabban kezdett dobogni a szíve.

Londont szerette és csodálta, ezt a csodálatos, hatalmas Londont, és szerette Párizst is. De Párizst máshogyan szerette...

London kezdett ránehezedni, az örökké szürke egével, a sápadt köddel, a komor sötétséggel.

Egy nap kelt fel. És ez a nap Párizs volt. Hamarosan fürödhet sugarainak fényében, amelyek oly melegek, oly serkentőek, oly gyönyörűek!

A Chicagóról szóló újságok, pamfletek halmai eltűntek Auban dolgozóasztaláról, helyüket új munkái foglalták el, melyek kevés szabad óráját kitöltötték.

Pontosan tudta, mit akar.

Egyedül volt: számos barátja közül senki sem tartott vele az utóbbi évek során; semelyik sem vonhatta le a végső következtetést.

Így hát hátra kellett őket hagynia – neki, aki fáradhatatlanul közeledett a szabadság felé.

De voltak új kapcsolatai, és tekintetét rendszeresen Amerika felé vetette, ahol kitűnő emberek egy kicsiny, de magabiztosan növekvő csoportja évek óta foglalkozott azzal a küldetéssel, ami az Óvilágban még el sem kezdődött.

Ideje volt már elkezdni itt is.

Két körülmény nehezítette az Anarchia eszméjének európai terjesztését:

A nép szemében minden anarchista vagy bombakészítő volt; vagy pedig, ha vetettek egy pillantást az új párt filozófiájára, akkor kommunista.

Miközben Amerikában az előítélet és elfogultság szürke szemeit kezdte lassan bevilágítani valamifajta fény, Európában mindenki szemellenzőt hordott.

Arra lett volna szükség, mindenekelőtt, hogy újra megvizsgálják, megértsék és megmagyarázzák ezt a félreértett kifejezést.

Azoknak, akik mindent úgy fogadtak el, ahogy tálták nekik, és az Anarchiában csak káoszt láttak, az anarchistákban pedig csak az erőszakos forradalmárt látták, meg kellett mutatni, hogy épp ellenkezőleg, az Anarchia az emberi fejlődés célja, és a társadalomnak azt az állapotát jelenti, amelyben az egyén szabadsága és munkája mind saját, mind az emberiség jólétére garanciát jelent.

Azok pedig, akik, jogosan, nem hittek a testvéri kommunizmus eszméjében, meg kellett, hogy tanulják, hogy az Anarchia korántsem a kommunizmusban és az önfeláldozásban látja a szabadságot, hanem ellenkezőleg, a határozott erőszakos akadályok és mesterséges korlátok eltávolítására törekszik. Ezután az első elnagyolt és hálátlan előkészítő feladat elvégzése után, és miután a felfogás elkezdt meggyökerezni, ha először csak kevesek között is, miszerint az Anarchia nem a földre szállt mennyország, és az embereknek pusztán csak saját valódi természetükkkel és szükségleteikkel kell tisztába jönniük, nem pedig „alapjaiban megváltoztatni” azokat, a következő feladat, megnyitandó az utat a szabadság felé, rámutatni az Állam intézményére, amely a legnagyobb, kizárólagos akadály az emberi civilizáció ösvényén.

Meg kellett mutatni: hogy az Állam egy kiváltságos hatalom, és ez az a hatalom, ami fenntartja; hogy az Állam változtatja át a természet harmóniáját a hatalom káoszává; hogy az általa elkövetett bűnök eredményezik a bűnözést; hogy emitt természetellenes kiváltságokat oszt, amott természetes jogokat tagad meg; hogy minden területen megbénítja a szereplők természetes fejlődését, megfojtja a kereskedelmet, ezáltal aláássa a teljes népesség jólétét; hogy mindenben a közészerűséget képviseli, és nélküle minden kezdeményezés sokkal jobban, eredményesebben, és gazdaságosabban is végezhető lenne magánszereplők szabad versenyére hagyatkozva; hogy egy nemzet annál gazdagabb és boldogabb, minél kevésbé kormányozzák; hogy az állam korántsem a teljes népesség akaratának kifejeződése, hanem pusztán azoknak az akarata, akik a vezető pozíciókat foglalják el benne, és akik ott állnak, azok bizony mindig magukkal és a „sajátjaikkal” törődnek, sohasem azokkal, akik könnyelműen rájuk bízta magukat; hogy az Állam csak annyit tud adni, amennyit elvesz, mivel nem képes termelni, és hogy mindig kevesebbet ad vissza, mint amennyit elvett – röviden, rá kell mutatni, hogy mindent figyelembe véve nem más, mint egyetlen hatalmas, szüntelen, arcátlan átverés, amely segítségével a kevesek a sokak költségén élnek, bárhog is nevezzék...

Azután, ha bizonyos pontokon meggyengült a hit az Állam tévedhetetlen bálványában, és ennek megfelelően megnő az emberek bizalma saját magukban, meg lehet vizsgálni a szociális gazdaságot uraló törvényeket. Meg kell állapítani, hogy az emberek érdekei nem feszülnek egymásnak, ellenkezőleg, harmonikusan simulnak egymáshoz, amennyiben szabad mozgásteret kapnak.

Amikor a munka szabadsága – amit az Állam bukása tesz lehetővé, mely többet nem monopolizálhatja a pénzt, korlátozhatja a hiteleket, nem tarthatja vissza a tőkét, akadályozhatja az értékek áramlását, egyszóval, többé nem kontrollálhatja az egyén ügyeit – valósággá válik, akkor felragyog az Anarchia napja.

Áldásai – mintha újra melegséget éreznénk egy hosszú, szűkös és fagyos éjszaka után...

De ígéreteket nem tehetünk. Csak azok tettek ígéreteket, akik nem tudták, hogy mit akarnak. Hihetőnek kell lenni, nem pedig rábeszélni.

Ehhez másféle képességekre van szükség, mint a fondorlatos szónokoknak, akik képesek a tömegeket saját akaratuk ellenkezőjéről meggyőzni, ahelyett, hogy a döntéseket az egyénekre hagynák és megbíznának azok józan ítélőképességében.

Minden tudásra szükség lesz ahhoz, hogy demonstráljuk az újonnan ébredező világnézet alapjait: a történelemre, megtanulni a múlt hibáit elkerülni a jövőben; a pszichológiára, megérteni, hogyan függ a lélek működése a test igényeitől; a filozófiára, megmutatni, hogy minden gondolat az egyéntől ered, akihez vissza kell térnie...

Ha minden eszerint történt, demonstrálandó az egyén szabadságát, mint az emberi fejlődés csúcsát, egyetlen feladat marad hátra.

Nem elég csupán a végcélokat meghatározni; a legjobb és legbiztosabb utat is meg kell találni, melyen haladva eljuthatunk oda. Ami az autoritást illeti, mint a legnagyobb ellenséget, szükségszerűen meg kell szabadulni tőle. De milyen módon?

A következőkre juthatunk. Amilyen túlerőben van az Állam a hatalomgyakorlás összes területén, és minthogy állig fel van fegyverkezve, nem is gondolhatunk rá, hogy csatára hívjuk ki. Annak kimenetele hamarabb dőlné el, mint ahogy elkezdődne. Nem; azt a szörnyet, amelyet saját életünk és vérünk táplál, meg kell fojtani, megtagadva tőle az általa oly természetes módon követelt sarcot. A kimerüléstől kell elpusztulnia, az éhségtől – lassan ugyan, de biztosan. Továbbra is rendelkezik az erővel és tekintéllyel, hogy követelje zsákmányát, vagy megsemmisítse az ellenállókat. De egy nap olyan emberekkel fog összetalálkozni, higgadt, nyugodt, elszánt emberekkel, akik összefont karral verik vissza támadásait, ezzel a kérdéssel: Mit akarsz tőlünk? Nekünk nem kell tőled semmi. Nem engedelmességedünk neked. Támogassanak azok, akiknek szükségük van rád. De minket hagyj el békében!

Azon a napon üli első győzelmét a szabadság, vértelen győzelmet, amelynek dicsőisége viharos sebességgel járja majd körbe a Földet, és válaszként mindenütt előhívja a józan ész hangjait.

Mik voltak az eddigi sztrájkok, amelyekről a kizsákmányolók rettegetek, ha nem passzív ellenállások? Talán nem tudtak elérni a dolgozó népek sikereket a segítségükkel? Olyan győzelmeket, amelyekre máskülönben hiába vártak volna, ha továbbra is megbíznak a politika szemfényvesztőinek álságos játékában!

Az ezidáig a század történelmében csupán egyedi esetekben, itt-ott és átmenetileg, bizonyos politikai követelések érdekében megjelenő, a kormányzat ellen helyben alkalmazott passzív ellenállás – elsősorban az adózás megtagadásának formájában – egy nap az Állam torkához tartott késsé válik, amíg az el nem vérzik.

És addig?

Addig figyelni kell és várni.

A végső célhoz nem vezet más út, mint a nyugodt, fáradhatatlan, biztos megvilágosodás, és az egyedi példáké, amelyek egyszer még csodákat fognak tenni.

Eképpen feküdt Auban előtt annak a munkának a teljes terve, amelynek életét szentelni szándékozott. Erejét nem becsülte túl. Ugyanakkor meg tudott bízni benne. Erejére támaszkodva lépett túl fiatal korának hibáin. Eszerint az aligha volt átlagos.

Még mindig egyedül volt. Hamarosan barátai és elvtársai lesznek. A párizsi kommunisták körében máris feltűnt egy individualista anarchista mozgalom, ami a magántulajdon ügyében szállt síkra.

Nemrég kapta kézhez egy új – nyilvánvalóan szerény összegből készülő – folyóirat első számait, melyek fényesen bizonyították az intelligencia érvényesülését

szülőföldjének bizonyos munkásköreiben. Az *Autonomie individuelle* elhatárolódott a kommunizmustól, amely mostanra legalább annyira támadta, mint azelőtt a szociáldemokraták. Auban elmerült a lapszámok olvasásában, amelyek telítve voltak a szabadság szellemével, elbűvölve őt...

Ajtókopogtatásra riadt.

Egy levelet kellett átvennie. A levélben egy találkozóra hívták tisztelettel aznap estére, aláírás nélkül. Elsőre ki akarta dobni a levelet. De a második olvasás után arcára gondolkodó kifejezés ült ki. Bizonyára a levél stílusában volt valami, amely megváltoztatta döntését, mire órájára pillantott, és a falon lógó hatalmas London-térképet kezdte tanulmányozni.

Földalattira szállt, a King's Crosstól Blackfriarsön keresztül a London Bridge-ig. Át kellett szállnia, ezért késésben volt. Mégis a megjelölt időpont előtt ért oda. Bekopogott az ajtón, amely azonnal kinyílt.

A nevet, amit hallott, nem kellett megismételni. Ajkain a felismerés és az ijedtség önkéntelen felkiáltássá alakult, amikor megpillantotta az ajtót nyitó alakot. Az előtte álló ember az európai forradalmi mozgalom egyik legünnepeltebb személyisége volt, akinek nevét mostanában viszont többnyire mindenki csak gyűlölettel és utálattal emlegette. Auban bárki másra inkább számított volna, mint erre az emberre, aki némán fogadta, és most halkán felvezette az emeletre egy kicsi, alacsony szobába.

Ott, az ablaknál egymással szembe álltak, és Auban felismerése mély nyugalomságnak adott helyet, amint kezdte észrevenni, mennyit változott az illető a néhány év alatt, amióta utoljára találkoztak. Akkor egyenes és büszke volt alakja; most úgy állt előtte, mint aki szörnyű sorsának súlya alatt támolyog. Még harmincöt éves se volt, de haja olyan szürke mint egy ötven éves férfié; mosolya, ami valaha oly magabiztos és parancsoló volt, hogy senki sem tudott volna ellenállni neki, most szomorúnak és fájdalmasnak tűnt, amint észrevette, hogy Auban alig volt képes palástolni megváltozott külsője feletti ijedtségét és feldúltságát.

Azután, mintha attól félne, hogy a falak kihallgatják, Auban a valós nevén szólította, a néven, mely oly népszerű volt valaha, s amely mára szinte teljesen feledésbe merült.

„Igen, én vagyok az” – szólt a másik, közben a szomorú mosoly nem tűnt el az arcáról. „Nem ismert volna meg újra, igaz, Auban?”

Auban megpróbált megszabadulni izgatottságától.

„Honnan érkezett? Nem tudja, hogy –”

„Igen, tudom; mindenütt a nyomomban vannak, még itt, Angliában is. Franciaországból kitoloncolnának, Németországban egy életre elásnának, ha a kezük közé kerülnek. Még itt sem vagyok biztonságban. De muszáj volt eljönnöm, mielőtt végleg eltűnök. Tudja, hogy miért –”

Persze, tudta Auban. E fölött az ember fölött rettenetes gyanú árnyéka lebegett – hogy elárulta egy elvtársát. Hogy mennyi igazság rejlett a gyanú mögött, Auban nem tudta eldönteni. Először a szociáldemokraták mondták ki. De amennyi szándékos hazugság származott abból a forrásból a kommunistákat illetően, lehet, hogy ezt is fabrikálták. Azután a vádat a saját táborának egy ellenséges frakciója is megismételte. A vádlott ezúttal megszólalt. Kérdés, nem tudta vagy nem tudhatta tisztázni magát, mindenesetre a sok beszéd ellenére az eset sohasem oldódott meg. De mindenképpen lehetetlen lett volna a nyilvánosság előtt intézni; túl sok mindent kellett elhallgatni, nehogy az ellenség tudomására jusson, túl sok név volt, amit nem lehetett megemlíteni, túl sok kapcsolatról nem szabadott szólni, amelyeket meg kellett volna vizsgálni ahhoz, hogy a vádlottnak esélye legyen valaha is visszaszerezni becsületét a köz szemében.

Ez volt a rabszolgaság átka, amellyel egy elhibázott intézkedés egymáshoz láncolt embereket, amíg végül egyik sem bírt úgy mozogni, ahogy szeretett volna.

Habár minden oldalról támadások érték, régi elvtársai körében tovább folytathatta volna munkáját, ha nem kezdett volna maga is megingani. Egyszer aztán felégette maga mögött az összes hidat és eltűnt. Nevét elfelejtették; cselekedeteit elfelejtették, óriási befolyása, amely elkápráztató volt mindenütt, ahol éreztette magát, személyével együtt eltűnt.

Auban tudta, ezért azt kérdezte: –

„Az útja hiábavaló volt?”

„Igen,” – szólt a válasz, hangja olyan komor volt, mint a tekintete – „hiábavaló volt.”

Teljesen megtörve, fejét lehajtotta, és mélyebb hangon folytatta, mintha visszaterészt és gyávaságát egyaránt szégyellné: –

„Nem bírtam tovább elviselni. Két évig egyedül voltam. Azután elhatároztam, hogy visszatérek és teszek egy utolsó kísérletet tisztázni magamat. Nem hittek nekem. Már senki sem hisz nekem...”

„Akkor higgyen magában!”, mondta Auban határozottan.

„Ma eszembe jutott ön. Beszéltek nekem magáról. Kritizálták, hogy a saját útjait járja. És valóban, ön az egyetlen, aki megőrizte ebben a kavargásban a szabadságát. Köszönöm, hogy eljött.”

Fáradtnak tűnt, mint aki ettől a néhány szótól is kimerült. Három évvel ezelőtt lenyűgöző szónok volt, aki a fáradtság legkisebb jele nélkül bírt három órán keresztül beszélni.

Auban mélyen fel volt kavarva. Szívesen megnyugtatta volna, hogy ő hisz neki. De hogyan lehetett volna őszinte? Amennyit hallott róla, az egész ügyről szinte semmit sem tudott. A másik, úgy tűnt, érezte ezt.

„El kellene mondjam az egész történetet, hogy ítélni tudjon a kérdésben. De órákig tartana, és talán még így is felesleges volna. Csak annyit mondok, és ezt talán elhiszi: elkövettem egy hibát, de ártatlan vagyok abban, amivel megvá-

doltak. Ezenkívül a védekezésem során sok mindenre nem fordítottam figyelmet, amire rögtön akkor kellett volna. Most már túl késő.”

Az órájára pillantott.

„Igen, órákig tartana, és egyetlen felesleges percem sincs. Még ma elutazom.”

„Hová?” – kérdezte Auban.

„Először felhajózom a Temzén. És azután” – arcán szomorú mosollyal, széles mozdulatot tett – „és aztán tovább – bárhová –”

Elővett egy útításkát, amely összecsomagolva feküdt mellette.

„Semmi dolgom sincs itt; induljunk el, Auban. Kísérjen el a hídig, ha nem jelent túl nagy kerülőt.”

Elhagyták a szobát és a házat, anélkül, hogy bárki látta volna őket. Némán sétáltak, egészen a London Bridge-ig.

De ahogy áthaladtak a hídon, feltört a száműzött elfojtott dühe.

„Mindenemet az ügynek áldoztam: minden szavamat, fél életemet. Miután mindent elvett tőlem, nem maradt semmim, még maga a hit sem.”

„A fél élete még hátra van, hogy visszanyerje helyette a hitet önmagában, az egyetlen hitet, amelyben nem lehet csalódn.”

De a másik megrázta a fejét.

„Nézzen rám; már nem az vagyok, aki voltam. Igen, dacoltam az összes üldöztetéssel, az éhséggel, a gyűlölettel, a börtönnel, a halállal; de hogy azok hajtsanak el veszett kutya módjára, akiket jobban szerettem, mint önmagam, az számomra több, mint amit el bírok viselni. Olyan fáradt vagyok! Olyan fáradt! Olyan fáradt!”

Amikor elérték a híd egyik pihenőjét, leült egy padra, miközben a járókelők hada tovább áramlott. Auban odaült mellé. A hangnem, amelyben a szerencsétlen ember utóbbi szavait ismételte, mélyen megrázta. És miközben hátuk mögött az élet teljes pompájában áradt szét a hídon, saját szomorú tapasztalatairól és a tanulságokról mesélt neki, hogy kicsit össze tudja szedni magát, és arról, hogy kitartása megingathatatlan, bátorsága eltökélt maradt, amióta újra megtalálta önmagát, és – saját lábára állva – mindent úgy intézett, ahogy ő szerette volna – nem függve semmilyen párttól, klikktől, vagy iskolától – és többé senkinek sem engedte, hogy beleszóljon a saját életébe.

De a másik némán hallgatta. A fejét rázta és maga elé révedt.

Hirtelen felugrott, felkapta a csomagját, a hajók kavalkádja felé mutatott, és néhány érthetetlen szót motyogott maga elé.

Azután, mielőtt Auban válaszolhatott volna, erősen átölelte, majd elsietett, kezével mutatva, hogy nem szeretné, ha tovább kísérné...

Auban sokáig bámult utána.

Áldozat áldozat után, mind teljesen hiába. Sokáig látta még maga előtt az üldözött ember idős arcát és szürke haját, aki – fáradhatatlan vándorként – egy

különös világgal áll szemben, elegendő erő és bátorság nélkül ahhoz, hogy tovább folytassa azt az életet, amely megcsalta.

Közeledett az este.

A nap lenyugodott.

Két végtelen emberi folyam haladt a London Bridge-en keresztül; oda és vissza, zajosan és visszhangozva, két töretlen sorban gurultak az autók.

A Temze fekete vize lustán mozgott.

Auban a híd korlátjának dőlve állt, kelet felé nézve, miközben az elé táruló képen merengett. Mindenféle, a folyó mindkét oldalán tornyok, oszlopok, kémények csoportjai, templomtornyok emelkedtek a háztetők tengere fölé... Alatta pedig árbocok és vitorlák erdeje... Balra Billingsgate, London nagy, híres halpiaca... Távolabb, ahol a négy torony emelkedett, a Tower sötét, komor épülete. Vörös fényével a lemenő nap, London halovány, fáradt napja, egy pár percig az ablakokban tükröződött; majd kialudt, és az alkony szürke sávjai körbevették a raktárpületeket, a hajók hatalmas testét, és a híd lábait...

Az Adelaide Buildings órája szerint már hét óra volt, de Auban lába alatt még mindig dolgoztak egy nagy óceánjáró kirakodásán. Az ingadozó fahidakon izmos férfiak hosszú sorokban dobozokat és bálákat hordtak a partra. Homlokukat, fejüket, nyakukat furcsa alakú párnák védték a hatalmas terhek súlyától, úgy néztek ki, mint igába fogott öszvérek, ahogy terhükkel inogva haladtak...

Aubant furcsa érzés öntötte el. Íme London, a hatalmas London, amely hétszáz mérföldet borít, öt millió emberi lénnel; íme London, ahol minden ötödik percben születik valaki, és minden nyolcadikban meghal... Íme London, amely csak nőtt és nőtt, és már most felmérhetetlen volt, s látszólag a végtelenre tört...

Hatalmas város! Szfinx-szerűen, a folyó mindkét partján elnyújtózott, és a belőle áradó füst, gőz és zaj ziháló testén fátyolként terült szét...

Egymás után lámpák gyúltak, és fényük melegsége elvegyült a nedves ködben. Vörös tükrképük remegett az alkonyban.

A London Bridge döngött és visszhangzott a tehertől, amit hordozott.

Napról napra, hétről hétre, évről évre így tombolt az óriási, fáradhatatlan élet. Szívverése egyre lázasabb, karjai egyre többet arattak, elméjének tervei egyre merészebbek voltak.

Mikor ér vágyainak csúcsára? Mikor fog megpihenni?

Talán halhatatlan?

Vagy ugyanúgy fenyegeti a pusztulás?

Auban újra látta őket közeledni, a pusztulás felhőit, amik villámot szórnak majd erre a hatalmas gyűlékony tömegre, és lángra lobbantják.

London, még te sem vagy halhatatlan... Hatalmas vagy. De az idő hatalmasabb... Egyre sötétebb lett...

Aztán észak felé fordult, és ahogy súlyos léptekkel tovahaladt – kezében sétabotja, körötte laza kabátja – sok járókelő megfordult a magas, vékony, büszke alak után.

Ahogy Auban utcáról utcára haladt, közeledve szállásához, lassan lecsillapodott benne az elmúlt órák felkavartsága, és gondolatai ismét a szabadság áhított fénye körül forogtak fáradhatatlanul.

Mi lapult az idő méhében, egyelőre éppen csak megtermékenyült csíráként – hogyan fog továbbfejlődni, milyen alakot fog öltetni?

Egy dolog felől bizonyos volt.

Ha élni akar, ennek az új világnak fájdalom nélkül kell megszületnie.

A társadalmi kérdés gazdasági kérdés volt.

Így, és nem máshogy, lehetett megoldani:

Az állam hatalmának csökkenésével az egyén egyre inkább önellátó lesz. Megszabadulva a paternalizmus pórázától, eléri saját vágyainak és cselekedeteinek függetlenségét. A korlátozás nélküli önrendelkezés jogáért kiáltva első célja az összes múltbeli kiváltság eltörlése. Semmi sem marad belőlük, csak egy nagy halom málló papír. Az üresen maradt területeket, melyeket többé nem birtokolnak azok, akik nem laknak rajtuk, a következő lakók fogják használni. Az eddig megműveletlen területek gyümölcsöt és gabonát teremnek, és bőségesen ellátják a szabad népet. A tőke, mely többé nem hízik mások izzadságos munkáján, önmagát kell, hogy elfogyassza: habár az apát és a fiút továbbra is fenntartja, anélkül, hogy kisujjukat mozdítanák, az unoka már azzal a lehetőséggel szembesül, hogy vagy éhenhal, vagy „apái dicsőségét” megszegyenítve dolgozni kezd. Az összes kiváltság eltűnése ugyanis felelősséget ró az egyénre. Vajon nehezebb lesz ez a teher számára, mint az a százféle teher, amit eddig az Állam akasztott a polgárok nyakába, az Egyház a tagjaiéba, az erkölcs az igazakéba?

Egy megoldása van a társadalmi kérdésnek, egyetlen egy: többé nem tartani magunkat kölcsönös függésben, megnyitni önmagunk, és ezáltal mások számára is a függetlenség felé vezető utat; többé nem állni elő az erősek nevetséges felszólításával, „Legyetek gyengék!”, nem, hanem végre arra buzdítani a gyengéket, „Legyetek erősek!”, többé nem a „fentről” jövő segítségben bízni, hanem végre saját erőfeszítéseinkre támaszkodni.

A tizenkilencedik század letaszította a trónról „Mennyei Atyánkat”. Többé nem hisz az isteni hatalomban, melynek alárendeltje.

De csak a huszadik század gyermekei lesznek valódi ateisták: a mennyei mindenhatóságban kételkedőknek minden emberi hatalmat ki kell tenniük az érvek könyörtelen kritikájának.

Átjárja majd őket saját méltóságuk tudata. Ahelyett, hogy, mint eddig, az alkalmazkodásban, alázatosságban és odaadásban keresnék dicsőségüket, a parancsokat szemtelenségnek, az engedelmességet áldozatnak tartják, és mindkettőt olyan gyalázatnak, amelyet a szabad emberek megvetnek...

Az egyenruhákban megnyomorodott fainak sokáig tarthat újra visszanyernie természetes fejlődését és büszke tartását.

Auban nem volt álmodozó. A szabadság követeléseinek lefektetésével nem azonnali megvalósításukat tűzte ki célul. A társadalmi szervek (organs) hatalmas változásai valószínűleg évszázadokat vesznek majd igénybe, mielőtt elérik a mindenkinek egyenlő esélyeket nyújtó természetes állapotot.

A szabadság irányába tartó fejlődés minél tovább tart, annál erősebbé és sike-resebbé válik a hatalommal szembeni ellenállás folyama.

Az agresszió mindenütt hátráltatja a fejlődés békés céljait. Ez elkerülhetetlen. A gyűlölet, a vakság, a magabiztosság igénye, mind túl erős mindkét oldalon ahhoz, hogy lehetetlen összeütközések történjenek, amelyekbe a föld rémülten beleremeg.

A dolgok természetének a maguk útját kell követnie.

Az események logikája megszüntette a lehetetlen iránti vágyat.

Az ostobaság újra és újra nagy árat fizet a tapasztalatnak, mielőtt a felszínre emelkedik.

A szocializmus volt az emberiség utolsó általános őrültsége. A szabadság felé vezető úton el kellett hagyni a szenvedés eme utolsó állomását.

Csak ezután lehet az illúzió Istenét keresztre szegezni.

Amíg nem fekszik az összes vallás a földön, megfojtva, semmiféle reménynek nem adva lehetőséget – a mennybe jutásra – addig nem jön el a valódi „földi királyság” ideje: az öröm, a boldog és kitörő élet királysága, amely a szabadság...

De a szabadságnak van egy erős szövetségese is: a széthúzás az ellenség körében.

Mindenütt megosztottság; mindenütt nyugtalanság; mindenütt rettegés; mindenütt még több hatalom iránti vágy! Hatalom, hatalom! – minden baj ellenszere. És seregeket toboroztak és állig felfegyverkeztek a nemzetek és a véres jövőtől való félelem kiűzte az álmot a látók szeméből.

A vezetők nem tudták többé, mit tegyenek. Mint az ókori hadvezér, aki megbotoztatta a tengert, amely hullámaival elárasztotta a fedélzetet, és süllyedéssel fenyegetett.

Háborúk, melyek vértengerével a hatalom birtokosai megkísérlik kioltani a népi lázadás lángjait, váltak elkerülhetlenné, amilyeneket még nem látott a világ...

A bűn és az igazságtalanság túl magasra hágott, és a bosszú rettenetesnek ígérkezik!

Azután, ha a forradalmak káosza és a csaták mészárlásai véget értek, amikor a puszta föld összeomlik a kimerültségtől, amikor a legkeserűbb tapasztalatok eltörölték a hitet minden hatalomban, akkor megértik, talán, kik ők, és mit akarnak, ők, a magányosak, akik a körülöttük tomboló zűrzavar közepette a szabadságban bíztak, nyugodtan és higgadtan, s melyet úgy neveztek: Anarchia!

Ahogy ott hullámozott és morajlott London! Ahogy pulzusa egyre gyorsabban és gyorsabban vert az éjszaka közeledtével! Vajon mit üzent az ezerféle hang?

Auban csak ment és ment, amíg elérte szállását.

Most újra szobája zárt mozdulatlansága vette körül, melyet csak néhány órával ezelőtt hagyott el.

A kandallóban még égett a tűz.

De mielőtt újból munkához látott volna, közelebb húzott egy széket, és leült egy kicsit, kezeit a meleg felé nyújtva, és előrehajolt, a lángok közé bámulva.

Hatalmas, majdhogynem legyűrhetetlen boldogság, amelyet még sohasem érzett, töltötte el.

Szobájának falai, a londoni köd, az esti sötétség – minden eltűnt, és egy képet látott maga előtt:

Hosszú éjszaka ért véget.

A nap lassan felkel az alvó háztetők és a nyugvó rétek felett.

A tájban egy magányos vándor halad.

Az éjszakai harmat még ott remeg az útszéli fűszálakon. Az erdőkben, a domboldalakon az első madárhangok hallatszanak. A hegyek csúcsa fölött szárnyal az első sas.

A vándor egyedül lépked. De nem érez magányt. A természet érintetlen frissége üzen neki.

Érzi: egy új nap virrad fel.

Aztán találkozik egy másik vándorral. És még eggyel. És tekintetükből megértik egymást, ahogy elhaladnak egymás mellett.

A fény egyre magasabbra és magasabbra emelkedik.

És a hajnali vándor kitarja karjait és felszabadító örömkönnyek közt üdvözli...

Így érzett Auban.

A felvirradó új nap magányos vándora ő volt.

A tévedések és illúziók hosszú éjszakája után a reggel fényében sétált.

Felkelt számára az igazság napja, és egyre magasabbra és magasabbra emelkedett.

Hosszú korszakok teltek el, mire az Anarchia eszméje megszülethetett.

A rabszolgaság megannyi formáján kellett átlépni. Mindig a szabadságot keresve, hogy aztán ugyanaz a zsarnokság valósuljon meg más formában, így botorkáltak az emberek.

Most bizonyosodott be az igazság, ami elítélte az erő minden formáját. A hatalom kezdett meghajolni.

A vad hajsza a végéhez közeledett.

De továbbra is muszáj volt küzdeni, küzdeni, küzdeni – sosem fáradva és sohasem esve kétségbe!

Nem átmeneti célokról volt szó. A szabadság boldogsága, mely meghódításra várt, elpusztíthatatlan.

Mint a vándor, úgy érezte magát Auban.

És ahogy a hajnali vándor, ő is kitarja karjait, és örömkönnyek közt üdvözölte a jövőt, és hallhatatlan nevén nevezte: Anarchia!

Aztán hozzáfogott a munkához.
Vékony, kemény arcvonásain nagylelkű, magabiztos mosoly ült.
A legyőzhetetlenség mosolya.

(John Henry Mackay: Chapter X. Anarchy. In: J. H. M.: The Anarchists. A Picture of Civilization at the Close of the Nineteenth Century. /Ed. by/ Mark A. Sullivan. /Eng. transl. from German by/ George Schumm. /Portrait of the Author, Study of His Works by/ Gabriele Reuter, /Essays by/ Hubert Kennedy, Edward Mornin, Sharon Presley, Peter Lamborn Wilson. New York, Autonomedia (Autonomedia Black Triangle Anti-authoritarian Classics, A Post-Centenary Edition, 1999, 169–181. Ill.: http://dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/macan/chapter10.html)

Fordította: Koronczay Dávid

